

פרק י"ג – הכנות למלחמת מכמש

ברזל ואומר כי בפציר הפיס היו מחדדים כליהם מי שלא היה לו פנאי לרדת בארץ פלשתים ללטוש הכלי:

They had a file for their mattocks...

5. הרב אלחנן סמט

במילון בן-יהודה בערך 'פה'

"וכמו פֶּאָה במשמעות חלק, בצָרוּף 'פי שנים' בדבר, שני חלקים בדבר, שני שלישים בו".

מקורו של הביטוי 'פי שנים' התברר על ידי האשורית שבה משמשים גם שָנְפו (במילה אחת, תחת שני פו) וגם שָנְפַת בסיום הנקבה במשמעות שני שלישים. ועיקרו שני חלקים... כי בחלוקה בין שני אנשים, שהיא המצויה ביותר, מקבל הלוקח פי שנים למעשה שני שלישים. לפי זה 'פי בצרוף' פי שנים הוא מספר רבים תחת 'פיים שנים', אלא שברהיטות הלשון הבליעו את המי"ם כשם שהבליעו אותה גם במספרים 'שני בנים' (נפרד) תחת שָנְפַת בנים וכדומה. וכמו באשורית היה אפשר לומר גם בעברית 'שני פיים' (חלקים) ואפילו 'שתי פֶּאָות' (השווה נחמיה ט', כב: "ואחלקם לִפְאָה") ואין פירוש 'פי שנים' שבמקרא כמו כפול שנים, כפליים.

בהמשך אותו ערך במילון הובאה גם המשמעות הנפוצה בפינו 'פי שנים' - כפליים. בעיוננו ראינו כי כבר בדורות קדומים הובן כך הצירוף (כך בבן-סירא ובמקורות שונים בדברי חז"ל). העורך מעיר על כך: "בימינו נהוג אף 'פי שלושה' 'פי אלף' 'פי כמה', או בנקבה 'פי שתיים' וכדומה. ואין לשימוש זה יסוד בלשון הקדומה".

החל מתחילת המאה העשרים, מאז חפירת הארכיאולוג הבריטי מקאליסטר בתל גזר (חפירה שהחלה ב-1902 ונתפרסמה ב-1912) ועד עתה, התגלו בחפירות הארכיאולוגיות בארץ אבני משקל רבות ומטילי כסף, ועליהם כתוב באותיות עבריות עתיקות 'פיים'. שקילתן של הללו (שנתגלו באזור יהודה) העלתה שמשקלן הממוצע הוא **7.6 גרמים**. דהיינו 'פיים' = **שני שלישי שקל** (שמשקלו בארץ ישראל בתקופת הבית הראשון כ-11.4 גרם).

ערך כספי זה הוא שנזכר כנראה בשמ"א י"ג, כא: "וְהִיָּתָה הַפְּצִירָה פִּים לַמַּחְרֶשֶׁת וְלֵאָתִים", פסוק שהקדמונים התקשו בפירושו, ואילו המפרשים החדשים, שהיו מודעים לתגליות הארכיאולוגיות, פירשוהו כמין חומר: מחיר ההשחזה (- 'הפצירה' שהוא שם פעולה) של כלי העבודה (- מחיר שאותו גבו הפלשתים מן העברים שבאו אליהם ללטוש את כלי העבודה החקלאיים שלהם, כמבואר בפסוק שלפני כן) היה 'פיים' - שני שלישי השקל כסף, וזהו כנראה מחיר מופקע.

לדעת טור-סיני 18 יש לנקד את הכתובת שנתגלתה על גבי אותן אבני משקל ומטילים 'פיים' "שהרי בכל הכתובות הקדומות כותבים את הסיום ים חסר (שמרם = שומרם), ולפי משקלו של הפיים... הוא שני שלישי השקל, פי שניים בשקל, ולפי זה יש לבטאו 'פיים', כלומר שני חלקים".

1. רש"י שמואל א פרק יג פסוק יט

(יט) וחרש לא ימצא - לא היה מצוי בתחלת מלכות שאול כי הפלשתים המושלים בישראל העבירו כל חרשי ברזל מישראל פן יעשו כלי זיין להלחם:

2. רד"ק שמואל א פרק יג פסוק יט

(יט) וחרש לא ימצא - יש לתמוה איך לא היו חרשי ברזל בישראל רבים ויש לפרש לפי שפלשתים משלו בישראל שנים רבות כי אף בימי שמשון מושיע ישראל אמרו הלא יִדְעַתָּה כִּי מִשְׁלִים בָּנוּ פְּלִשְׁתִּים (שופ' טו) ואעפ"י שבימי שמואל נכנעו פלשתים ושבּו הערים אשר לקחו פלשתים מישראל לישראל אעפ"י כן מעת אשר זקן שמואל תחת ממשלתם היו והיו להם נציבים בארץ ישראל אף בימי שמואל כמו שכתוב, ובעת משלם והיתה ידם תקיפה עליהם הורידו פלשתים כל חרשי ברזל מן העברים לארץ פלשתים ולא השאירו בארץ ישראל חרש ברזל אף לתקן כלי אומנות וכלי חרישה פִּי אָמְרוּ פְּלִשְׁתִּים פֶּן יַעֲשׂוּ הַעֲבָרִים חֶרֶב או חנית (שמ"א יג) וימרדו בנו. מנהג כל ישראל בימים ההם לרדת ארץ פלשתים לתקן כלי אומנות וכלי חרישה.

ואפשר כי היו בארץ ישראל חרבות ורמחים וחניתות מאותם אשר נעשו קודם הזמן ההוא אבל מעטים היו ובמלחמה הזאת לא נמצא חרב וחנית ביד השש מאות אשר נשארו עם שאול וביד האלף אשר עם יהונתן כמו שאמר [ולא נמצא חרב וחנית ביד כל העם] אֲשֶׁר אֶת שְׁאוּל וְאֶת יוֹנָתָן ובלתי כלי זיין לא יתכן להם, אבל היו בידם קשתות ומקלי יד וקלעים ורוב הגבורים ואנשי חיל באותו הזמן בחצים ובאבנים היתה מלחמתם כמו שנאמר בספור גבורי דוד מִיְמִינִים וּמִשְׁמָאלִים בְּאַבְנִים וּבַקֶּשֶׁת (דה"א יב) ונאמר במלחמת מואב וַיִּסְבּוּ הַקְּלָעִים וַיִּכּוּהוּ (מל"ב ג) ונאמר בדוד וְקָלְעוּ בְּיָדוֹ (שמ"א י"ז), ואעפ"י כן חסרון גדול היה אצלם כשלא היו נמצאים אצלם חרבות וחניתות.

והיה הספור הנה כי לא נמצא חרב וחנית ביד כל העם כי אם ביד שאול ויהונתן להודיע כי לא בחרב וחנית יושיע ה' ולה' לבדו התשועה כי ישראל היו בלא חרב וחנית ולא היו אלא אלף ושש מאות איש ופלשתים היו שלשים אלף רכב וששת אלפים פרשים עם כחול הים והיתה תשועה גדולה ביום ההוא עד כי נסו פלשתים מפני ישראל והכום ישראל מכה גדולה:

דברי הימים א פרק יב

(א) וְאֵלֶּה הַבָּאִים אֶל דָּוִד לְצִיָּקָלָג עוֹד עֲצוֹר מִפְּנֵי שְׁאוּל בֶּן קִישׁ וְהַמָּה בְּגִבּוֹרִים עֲזָרִי הַמְּלַחְמָה: (ב) נִשְׁקֵי קֶשֶׁת מִיְמִינִים וּמִשְׁמָאלִים בְּאַבְנִים וּבַחֲצִים בְּקֶשֶׁת מֵאַחֵי שְׁאוּל מִבְּגִימָן:

3. רש"י שמואל א פרק יג פסוק כא

(כא) והיתה הפצירה פים למחרשות - והיתה להם לאותם שהיה להם טורח לרדת אל הפלשתים ללטוש היתה הפציר' פים לימ"א בלע"ז שיש לה הפצר פיות כלומר פיות וחיודדי הרבה היתה להם לחדד המחרשת והאתנים:

4. רד"ק שמואל א פרק יג פסוק כא

(כא) הפצירה פים - שתי מילות ופי' פצירה רבה מלשון ויפצר בו שהוא רבוי דברים ותחוננים ופירוש פים פיות ר"ל רבת פיות כלומר שיש לה **חדודים הרבה** והוא הנקרא בלשון התרגום שופינא ובלע"ז לימ"א **ומחדדין בה כל כלי**